

ROKOPIS

POPOTNIK.

List za šolo in dom.

Izhaja 10. in 25. dan vsakega meseca, ter velja za celo leto 3 gld., za pol leta 1 gld. 60 kr. — Posamezne številke dobivajo se po 15 kr. — Na anonimne dopise se ne ozira. — Rokopisi in na oceno poslane knjige se ne vračajo. — Spisi in dopisi naj se blagovoljivo pošiljati (frankirani) vredništvu; naročnine, oznanila in reklamacije pa opravnitvstvu: Reiserstrasse 8 v Mariboru. — Za oznanila plačuje se od navadne vrste, če se enkrat natisne 15 kr.

Vsebina. Naobraževanje ljudskih učiteljev. — Kako in pri kateri priliki se ima deca o varstvu živali in rastlin poučiti? — A. M. Slomšek. — O rabi navorja. — Logika. — Dopisi. — Razne stvari. — Spremembe.

Naobraževanje ljudskih učiteljev.

Ko se je slišalo, da skliče naučni minister enketo, ki se bode o nekaterih spremembah na učiteljskih posvetovala, oglasil se je takoj tudi v beli Ljubljani izhajajoč slov. list, ter je to novico prav radostno naznanil upajoč, da se bode učni smoter na učiteljskih, zlasti gledé realij do dobrega pristrigel. To upanje se sicer ni uresničilo — minister ima tudi svojo glavo — pa pomenljivo je vsekako, da se pri nas prijavijo glasi, po katerih bi se naj izobraževanje narodnih učiteljev prav po nepotrebem skrčilo, češ, da ljudskemu učitelju pač ni treba vsega tega vedeti in znati, česar se sedaj po učiteljskih učē.

Komur je otroke le čitati, pisati in računati učiti, tisti izhaja tudi, ako ni tako učen kakor so — seveda novošegni — učitelji. Razun kmetijstva bi se naj toraj večina realističnih predmetov iz učnega načrta kot nepotrebna nalyaka izbrisala. Kaj je kmetu treba zemljepisja, prirodoslovja, prirodoznanstva itd., kaj mu je treba opisati konja, kravo in kar je več te šare, s katero se sedanja šola šopiri! Ako so pa ti nauki nepotrebni učencem, so gotovo tudi ravno tako nepotrebni učiteljem — toraj vun ž njimi. Sicer slab dokaz, pa kjer boljšega ni, mora tudi tak veljati.

Le to si dovoljujemo prašati, zakaj se vendar tudi drugi stanoyi marsikaj učē, česar v svojem poznejšem poklicu nikdar ne potrebujejo? Kaj je treba duhovniku, notarju itd. poznati rastlinstvo, rudnistvo, živalstvo, prirodoznanstvo, in mnogo drugih reči, na katere v poznejšem življenju nikdar ne misli. Pa vendar nikdo ne trdi, da je vse odveč, in kakor se je minister pl. Gautsch pri letošnji razpravi proračuna izjavil, ga celo ni volja, da bi v obče učni načrt prikrajšal, in mi mislimo, da ima zato tehtnih uzrokov dovolj. Tu gre bolj za splošno človeško omiko, nego za potrebo posameznika in mi mislimo, da nihče ni tako ozkosrčen, da bi trdil, češ, vse to je odveč.

Le prihodnim učiteljem naroda se ta sreča, da se namreč o vsem nič ne naučē, tako iz sreca privoščē. Le učitelji bi naj bili uboge sirote in prave duševne reve in kot taki brez zavednosti in odločnosti, pravi meglenjaki, s katerimi bi potem razni vetrovi toliko lažje pometali in jih podili sem pa tja. Tisti stan

tedaj, kateremu ljudstvo izročuje največji zaklad, tisti stan, od katerega je deloma odvisna sreča prihodnega zaroda, bi ne potreboval skoraj nikake omike, temveč za-nj že zadostuje navadno znanje nekdanjih učiteljev „gfreiterjev in korporalov.“ Zakaj potem vendar pedagogi učiteljem tako živo priporočajo, da se dobro in temeljito naobražijo, zakaj jim vedno velevalo, da se tudi v svojem poznejšem življenju neumorno učé. In kako je vendar, da je naš yeleum Slomšek večkrat britko tožil, češ, da ga učitelji radi preplitve omike ne umé, in da mu dostikrat najboljše namere pokvarijo!

Dokazovati, kako potrebno je dandanes vsakemu človeku, da si prisvoje vsaj najpotrebnejšega znanja od realističnih predmetov, privedlo bi nas predaleč, le toliko rečemo, da se res čudimo, da so pri nas še ljudje, ki hočejo naše v splošni omiki že itak zaostalo ljudstvo še bolj zadrževati. Pa če je že vsa ta podlaga nepotrebna, zakaj pa se potem izdajajo bukve z realno vsebino, zakaj izdava družba sv. Mohora knjige o prirodoslovju, zgodovini, itd., ako ne zato, da bi se ljudstvo iz njih kaj naučilo. Kaj, bode li pa kmet vse te knjige bolj umel, ako v šoli od takih reči ni trohice slišal? Kaj pač poreče vsemu temu Slomšek, ki je celo nauke o zvezdoslovju v svoj učni načrt za male šole sprejel, ter je tiste učitelje, ki so rekli, da teh novotarij ni treba, še prav osmešil, češ, da pač ne vedó kaj govore!

Dobri učitelji, dobre šole, slabi učitelji slabe šole. So pa li taki učitelji že dobri, ki malo vedó, ki si niso oblažili srca in utrdili značaja, sploh, ki si niso pridobili dovolj omike? Res je mogoče, da tudi manj omikan učitelj dobro poučuje, ker ima v ta posel posebno nadarjenost, pa toliko boljše bode ta mož učil, ako je imel priliko se tudi dovolj izomikati. To potrjuje tudi skušnja prav jasno, kajti so večinoma dobro omikani učitelji tudi v šoli najdelavnejši in pri vsem pa še tudi izvan šole vsestransko delujejo. In če se ozremo po narodnih razmerah med učiteljstvom, tedaj opazimo, da so dobro izobraženi učitelji brez izjeme tudi zvesti sinovi svojega naroda.

Iz vseh teh mislimo dovolj tehtnih uzrokov pač nikdar ne moremo prirediti tistim, ki želé izobraževanje učiteljev, prikrčiti; takim nakanam se bomo vselej in z vso odločnostjo uprli in mislimo da z nami vred vsak poštenjak in prijatelj ljudstva.

S tem pa nikakor ne rečemo, da bi bili se sedajno uredbo učiteljišč popolnoma zadovoljni, ne, temveč mnogo želimo sprememb in tudi upamo, da bodo pred ali slej v merodajnih krogih prišle v razgovor. Gledé učnega cilja bi želeli, da se tako predela, kakor to zahtevajo učiteljske razmere, da se namreč predmeti ne učé toliko v razsežnost, nego tembolj temeljito, da se nekateri bolj omejuje, drugi zopet, ki so učitelju najbolj potrebni, pa razširijo in dobro preučé. Med zadnje bi v prvi vrsti šteli jezike in kmetijstvo, katera predmeta se dosihdob nista tako temeljito učila, kakor bi bilo želeti. Da bode pa mogoče vso to tvarino primerno razdeliti in jo tudi dobro preučiti, zato se bodo morala učiteljišča sčasoma od 4 na 6 let razširiti. Kadar se bode to zgodilo, potem bode še le učiteljišče postalo samosvoje s popolnim in celotnim učnim načrtom, kateri se bode dal tudi lahkoma doseči. Novostopivši učenci se potem ne bodo jemali iz srednjih in meščanskih šol, ampak naravnost iz ljudskih šol. Da je to mogoče, pokazali so pripravljavni tečaji, ki so nam podali dosti prav dobrih

učiteljev. Tako bi postalo potem učiteljišče enotno in celotno v svoji notranji uredbi in se mu ne bode treba naslanjati, kakor zdaj, na druge učne zavode, ki imajo zopet čisto drugi cilj. V učni načrt v tako preustrojenih učiteljišč pa bi se potem radi praktične važnosti vsaj dve leti po nekoliko ur prav lahko učila tudi latinščina, kakor se to godi tudi na Francoskem. Tako izobraženi učitelji bi potem dobro in popolnoma pripravljeni za svoj težavni poklic vspešno stopili v javno življenje, kar je želeti v interesu občnega napredka, sploh v interesu našega naroda pa še posebej.

—

Kako in pri kateri priliki se ima deca o varstvu živali in rastlin poučiti?

(Konec.)

Stvar, kojo močno ljubimo, varujemo skrbno slabih vpljivov, prizadevamo se, jo ohraniti lepo, nepokvarjeno. Ljubimo tudi naravo in učimo deco, jo ljubiti in na srečo jim bo varčnost proti nasadom in živalim. Prej pa, ko nam je mogoče kaj ljubiti, moramo stvar temeljito poznati. Res je, da so prikazni v naravi, — v živalstvu in rastlinstvu, — tako lepe, da njih estetična harmonija tudi nevednemu v oko šine; a pomisliti nam je, koliko lepote je skrite pod zavezo naravine skrivnosti! Pod to zavezo gojencu vsaj gledati pustiti, je naša naloga, kolikor nam jo je moč izvršiti. Pomoč v to svrhu nam je naravoslovje, a učiti mora se po veljavnih metodičnih načelih.

Spoznavajmo toraj naravo in vzbudili bcdemo ljubezen do nje. Z ljubeznijo do narave pa smo dosegli vse, kar nam je moč doseči v varstvo živalstva in rastlin. Ker pa se rejaliije mejseбно podpirajo, pomaga nam k cilju ne le naravoslovje, ampak tudi zemljepisje. Tudi to nas uči, naravo spoznavati in plemeniti srcé zá-njo. — Samo opozarjati bi smeli, da moramo v to svrhu zemljepisje učiti zanimivo, mikavno in se bolj ozirati na zemljepisne kulturne slike, nego na mnogo imen in morilnih statističnih števil.

Poleg navedenih predmetov gre tudi jeziku tukaj zelo važno mesto. Ne oziraje se na to, da je jezik najdražja zakladnica, v koji so shranjeni biseri naše duše, da je vrt, ki rodi cvet dušnemu ukrasu, da je čisti vir plemenite hrane uma in sreča in posređovalna pot, koje pri izgoji ne moremo zgrešiti — učimo se baš v jeziku po cvetu naše literature, kako naravo ljubiti, jo spoznavati, učimo se v izgledih sočutja do rastlin in živalstva. Ako pa uvažujemo kako imeniten je pouk jezika v podporo družih predmetov, da je od vspehov jezikovnega pouka vspeh v vseh družih predmetih odvisen in da se itak soseduje ves pouk na podlagi jezika: — preverjeni smo, da imamo v dosego našega smotra odločno skrbeti za dober pouk v jeziku.

Tem predmetom stojé kot izvršujoči pripomočki vsi ostali predmeti v izdatno podporo na strani. Oni dopolnjujejo mogoče tu pa tam nastale pomanjkljivosti, služijo onim predmetom kot sredstvo njihovim ciljem in so radi tega velike važnosti v smislu našega prašanja. Če pa povdarjamo petje, koje ima

največji upljiv na srce, ki posnema v svojih glasovih mnogokrat naravo, jo opeva in budi ljubezen do nje, ako omenjamo, da se urni telovadci radi kretajo v prostej naravi, da ima priden risar več okusa za njeno lepoto nego drugi, — povedano je, da so nam ti predmeti jake pomoči, posredovati brambo živalim in rastlinam.

Bolj nego poučevanje med štirimi stenami pa služi v naš namen neposredno opazovanje rastlin in živali v naravi, toraj pouk na podlagi nazora.

Kar je prej mrtvo, postane živo, kar medli, se visoko vzdrami in kar klije, postane plamen goreč v prirodi. Ne opuščajmo torej prilike, se z otroci na prosto podati čez polje in log, hrib in dol, travnik in vrt. Vsako priliko, ki se nam tu ponudi, uporabimo in kažimo na izgledih, kako naj se varujejo in gojijo rastline in nasadi.

A ker uzor največ učini in nam ni vedno prilika dana, se daleč od šole odstraniti, ustvarimo si uzor doma, in sicer tak uzor, ki bode smelo, po pravici nosil to imé. — Ta uzor naj bode šolski vrt.

Naj bi ne bilo poletnega, lepega dne, kojega bi se učitelj sè svojimi učenci ne bavil v šolskem vrtu. Naj jim tam nazorno in zorbno raztolmači, kar je teorija podala, naj tu učitelj kaže veselje z nasadi — in vzbudil ga bode tudi pri svojih učencih. Naj jim da poskusne gredice, naj jih uči živali rediti in naj jih navaja, da bodo sami storili, kar se da.

Tako bode beseda meso! in učitelj je storil, kar je storiti zamogel.

—h—

Anton Martin Slomšek, pedagog, domo- in rodoljub slovenski.

Spisal Franjo Jamšek.

(Dajje.)

Po §§ 223 in 255 „Politiške ustave nemških šol za e. kr. avstrijske dežele“ („Politische Schulverfassung“) bila je do l 1870 dolžnost ljudskih (recimo: narodnih) učiteljev tudi: *ponavljanje o veronauku*; zato je onih „Sedem šol krščanskega nauka za otroke“, katere je ta vse skoz praktični šolnik v svojih „Drobtinah“ za leto 1848 priobčil, tudi nam svetovnim učiteljem *dobro došlo*, zlasti pa je za *strokovnjaka* posebno zanimiv njegov „Pogovor“ kot uvod k navedenim „sedmerim šolam“; zato naj tu sledi:

Otroke krščanskega nauka po domače učiti, lahko ni, pa močno, mečno potreba. Dobra mati narpoprej svoje dete — pa tudi narbolj v krščanskem nauku podučiti in po krščansko živeti privadi. *Po matрно naj tudi mi otroke krščanskega nauka učimo in izgotovljamo, kar je skrbna mati pričela — na-domestimo, kar je zamudila.*

V sveti božji hiši med otrokami stati — in jim Jezusove nauke čedno razlagati je angelsko delo, *toda vsak tega opravila ne zna. Potreba je otroke vprašati, pa tudi pogosto za otroke odgovoriti, se pogovarjati ž njimi posamem, pa hitro zopet z vsemi, tako, da bodo otroci vsi eno uho in eno oko, učitelj pa solncu podoben, ki sveti in ogreva, pa se tudi oblaži vmes.*

Krščanskih resnic je veliko, zastopnost otrok pa še mala; — po malem moraš začeti, pa skrbeti, da bo spoznava svete vere pri otrocih z vsakim krščanskim naukom večja. — Kakor podobar (slikar) najprej poglavitne gube in osnube naredi, kedar podoba dela, tako tudi ti ljubim otrokom najprej poglavitne resnice povej ter z vsakim krščanskim naukom ponavljaj in dostavljaj, dokler čedno podobo krščanske vere otrokom za pamet izобразиš — za srce mlado in mehko pa oživiš. Tako se nam je tudi dober Bog razodeval od Adama do Kristusa — in modre matere nas krščanskega nauka učile. Pri krščanskem nauku moramo otrokom modre matere biti; kedar odrastejo, bodimo jim očetje.

Ne razlagaj otrokom naenkrat ne preveč, ne premalo. Ako jim preveč in prenaaglostno poveš, ne bodo kaj zapomnili, če jim premalo razložiš, bo jim dolgočasno, in ti poprej odrastejo, kakor se potrebnega krščanskega nauka izučijo. Za poskušnjo sem torej sedem šol krščanskega nauka napravil, kakor sem učiti sam poskušal. Opraviti eno celo šolo v enem krščanskem nauku ni sicer mogoče, pa tudi ni potreba. Pa to je potrebno, da otrok v drugo šolo ne peljaš, dokler jih večji del prve šole dovolj ne zna. Vsaka šola naj bo otrokom trdna stopinja v večje spoznanje božje in krščansko življenje.

Kar v teh sedmih šolah na polici (nad črto) najdeš, so poglavitne resnice za otroke, da se jih dobro naučijo. Kar pod polico bereš, je navod za učitelja, kako naj otroke privaja pogovarjati se od božjih reči, da se jim nauk svete vere prav razjasne.

Prve tri šole so za otroke, ki začno v cerkev ali pa v šolo hoditi, in so krščanskih mater dolžnost. Kar pa matere prerade zamudijo, morajo dušni pastirji dostaviti in popraviti, kar pomanjkuje. Večje tri šole se prilagajo za krščanski nauk v cerkvi posebno otrokom, ki v šole ne gredo, da se prav po krščansko izčajmajo. Sedma šola naj bo priprava za prvo spoved in sveto obhajilo, pa tudi vernim, ki niso v šolo hodili za velikonočno izpraševanje. — Tako jaz mislim. — Pa tudi vem, da nismo vsi ene misli in ne bomo.

Da nam je pri krščanskem nauku vodila potreba — to vsi vemo, pa tudi lahko spoznamo, da za otroke še nobenega pravega nimamo. Ne zamerite mi torej, častivredni bratje, da se zlobim, Vam ponuditi svoje vodilo prav iz dobrega srca. Poskusite; in kar Vam ne streže, popravite, ter mi kaj boljšega povejte. Le pridno sejmo in polivajmo nebeško seme božjega nauka posebno na rahlo zemljo mladih ljudi; Bog pa bo dobro rast dajal.

Ne dolgo po tem prišla je na svitlo knjiga: „Razlaganje krščansko-katoliškega nauka v podobah za šolo, cerkev in dom.“ Spisal Bernard Galura, knezoškof Briksenski. (Pfarrer S. Sauter's Stiftung vom 3. December 1696). Slomšekov predgovor k tej iz nemškega na slovensko preleženej ličneji knjigi z mnogimi zalimi podobami, se glasi: Navzočo *Razlaganje krščansko-katoliškega nauka v podobah* — je otrokom pripravna pomoč, si poglavitne resnice naše svete vere prav živo zapomniti, pa tudi globoko v mlado srce vtisniti. Gotovo jih bodo deca v šoli željno gledali in premišljevali, če se jim vredno razložijo; pa tudi doma svojim ljudem radi kazali in pravili, kaj nas podobice učijo. Tako hočejo svete podobe po mislih rajnega prečastitega knezu-škofa Galura Bernarda, kateri so jih osnovali, krščanski poslanci ali misijonarji biti in po vseh selih in hramih, kamor pridejo, oznanovati naše svete vere vesel, izveličanski glas. Kajti

so te podobe kratkočasne in koristne naši slovenski mladini v izveličanje namenjene, se vsem prijateljem in prijateljicam prav živo priporočijo.“ *S tem katekizmom priznava tudi Slomšek važnost nazornega pouka.* — Povodom upeljave „*Velikega berila*“ l. 1854. piše Slomšek: Visoko ces. kr. ministerstvo uka priporoča, naj se v šoli prvega odreda *srce učencev oživi za Boga in vero, za cesarja in domovino; naj se za resnico in pravico ogreje.* Temu namenu služi naj „*Malo berilo*“. V drugem odredu naj se učencem glava izbistri, izjasni razum, in razeveto blage dušne moči, naj mladina svoj sveti poklic spozna, in pa namen različnih božjih stvari po svetu v izobraženje glava, pa tudi v obširnejšo omiko sreča naj služi:

Veliko berilo ni pogovorilo o najpotrebnejših rečeh. Samo čitati, pogovarjati se z učenci pa ne, bilo bi vedo žejnemu sè sitom zajemati, okno zabijati in temo v šolo nositi. Mladini naj sije solnce modre spoznave, naj pije žejna duša čisto vodo zdravega nauka. Zato je šola.

Kakor pa daje le solnce zemlji toploto in luč, tako daje šoli pravega razsvetljenja in omike pomoč samo Bog — Jezus Kristus nebeški ljubej otrok; in kakor je bila blagoslovljena hiša Egipčana, v koji je Jožef gospodaril, tako bo blažena le tista šola, v kateri bo Jezus vsakega nauka začetek in konec. Bratje, to učite! tako storite! in bote živeli vi in vaši učenci. Amen.

Slomšekov uvod povodom vpeljave že navedenega „*Ponovila*“ se glasi: Popotnik je človek na svetu. Srečno svojo pot hoditi, ima mladino dobra šola učiti — *dobra šola za življenje.* Poprej, ko se mladež od šole za vselej poslovi, naj se mladenčem in dekličem o svetih nedeljah in praznikih vse potrebno ponovi, česar so se v delavnikih v šoli učili. Ovo *Ponovilo* naj odraščeni mladini popotnica bo za tukajšnjo potno življenje.

Popotnik potrebuje za srečno hojo ljube *svetlobe*, da pravo pot vidi. Dogodivščina svete vere bodi mladeži svitla luč, katera nam zgodbe naše svete katoliške cerkve tolikanj lepo kaže, da stare resnice ne zgubimo. Popotnik, ki pravo vero zgubi, vse zgubi.

Mlad popotnik mora *modrega tovariša* imeti, ki mu pravo stezo kaže, da si ne zgreši in se po potu ne spodtika. Navod pobožnega življenja in zadržanja čednega naj bode voditelj naši dragi mladini, da od pota pravice ne zaide. Ova predmeta sta ponovilo vsega krščanskega nauka in poglobitna temelja srečnega življenja, časnega in večnega.

Popotnikom mladim je pa tudi potreba, *da dobro pisati znajo*, poprej, ko se po svetu podajo, naj si bo list v daljne kraje poslati, ali za domačo korist si kaj zapisati, pa tudi za cesarske uradnije kake javne svedobce narediti. *Spisovnik* naj odraščeni mladini pismo dovrši in jo v navadni pisariji podučti. Ravno tako je mladim ljudem *številstorja* ali računanja potreba, da jih premeteni svet ne goljufa.

Kar je pa prihodnjim gospodarjem in gospodinjam na kmetih najbolj potrebno je *kmetijstvo*, katero jih uči zemljo dobro spoznavati in obdelovati, travnike čediti in za tečno krmo skrbeti, drevje žlahniti in živino lepo rediti; tudi drobnih bučelic ne zanemarjati. Vinograde obdelovati, naj mladini *vinoreja* pokaže. In ker v mladih letih nihče ne ve, kamo že pride, je mladim popotnikom tudi svet spoznati, zemljo po suhem in po mokrem pregledati, spozna-

vati mnoge države, dežele in ljudi, koji po svetu prebivajo, ter poizvedeti, kako se jim kaj godi. Vse to jim *zemljepisje* pove.

Žalostno je pri hiši, ako gospodar in gospodinja slabo trmoglavo družino imata, koja ne ve poštenja, ne pozna pokorščine, ne porajta za strah; v taki hiši ne biva sv. Duh. — Velika družina v ljubi domači deželi — *domovini* — smo vsi; *gospodarja*, ki nas v posvetnih zadevah vlada, imamo *cesarja* in njegove namestnike, oblastnike. Kdor v tem velikem društvu srečno in mirno živeti hoče, naj ravna kakor ga zadnje poglavje *Ponovila „Ljubezen domovine“* uči. Tako bo to *Ponovilo* lepo vodilo za mlade Slovence in Slovenke, da se jim glava izbistri, sree ožlahni, ohranita zdrava duša in telo, in pa pridne delavne roke. —

Hoče pa *Ponovilo* biti mladenču prigradno vodilo k časni in večni sreči bodite vi častiti šolski učitelji! modri, skrbni voditelji, posebno svojim nedeljčanom in nedeljkam previdno oko. Učiti in ponavljati je mnogo, časa pa malo; in mogoče v enem letu vse — pa v treh ali štirih letih se lahko vsi predmeti tega vodila ponovijo. *Poiščite in izvolite pred drugimi take reči, koje so mladini vaših krajev in dobe koristneje.* Kar učitelji v šoli nauka začnete, v tem naj učenci ali učenke doma napredujejo; in kar ste prvo nedeljo začeli in mladeži naročili drugo nedeljo izpitajte in v kratko ponovite, kolikor se da. Tako bo vsaka sveta nedelja in svetek lepa stopinja blage omike in poduka za mlade ljudi. *Bodete skrbno in pridno nosili svoje nauke učitelji vi, jim bode tudi Bog svojo rast dajal.* In kdor obilno seje, bo gotovo tudi obilno žel ter če ne na ovem, pa na unem svetu stotero prejel! (1854. l.) (Dalje sledi.)

O rabi navorja.

Prof. Fr. Hauptman.

(Dalje.)

IX. O rabi navorja v magnetizmu.

Eden izmed najvažnejših pogojev, od katerih je zavisen dober uspeh šolskega pouka je dobra metoda. Učitelj z dobro metodo, dasi s srednjim znanjem, doseže več, nego učitelj velikega znanja a slabe metode. V vseh realnih predmetih pa je dobra metoda zavisna med drugim tudi od *dobrih nazornih sredstev.*

Že pri drugej priliki sem razjasneval, kakšnih svojstev nam je zahtevati od dobrega *fizikalnega* aparata. Poudarjal sem, da marsikatera priprava, ki se je do zdaj skoraj izključljivo rabila, nikakor ne zadostuje tirjatvam *nazornosti*, posebno v šolah z velikim številom učencev ne. Glavna slabost mnogih priprav je, da so premajhne. Na njih izvano prikazen vidijo jedva učenci v prvih klopeh, bolj oddaljeni pa ničesar. Hočeš li tudi tem streči, potrafiš mnogo časa. Res da so nekatera prirodna razmerja takšna, da je nemogoče, predočevati jih na velikih pripravah n. pr. prikazni v lasovitih cevih, o molekularnih silah v obče, o elektriki itd.; toda marsikaj se vendar lahko predrugači in poskusiti hočem, da dokažem, kako se dadó temeljne prikazni o magnetizmu in elektriki na jako nazorni način predočevati s pomočjo *navorja.*

Kot sredstvo služi nam lahko tisti dvoramni navor, ki smo ga zgoraj rabili, ali pa si posebej omislimo še drugega, prav lahkega in tedaj jako občutljivega. Delitve na njem ni neobhodno potreba, toda ob enem koncu dodati mu je posebna priprava, (recimo jej kleščice), s katero se pritrjuje telesa, ki hočemo z njimi poskuševati, ob nasprotnem koncu pa je treba skledice (kakor pri tehtnicah) da spravimo s primernimi utežmi pred glavnim poskusom ves navor v ravnotežje

1. Prvi poskus o magnetizmu bode pač ta-le, da pritrđimo z imonovaninami kleščami ob enem koncu navorja palico iz mehkega železa (boljše kot jeklo, ker to se težje magnetuje) v velikosti navadnega svinčnika, in to tako da vsaj za dobro polovico moli črez konec navorja; potem pa, ko smo navor spravili v ravnotežje, približamo pritrjeni palici od spodej ali od zgoraj jeden konec prirodnega ali še bolje, krepkega umetnega magneta.

Navor zaniha in palica se očitvidno bliža magnetu. To nihanje navorja vidi se kaj dobro v daljavo. Ako si dal, da se je palica dotaknila magneta, držita se drug drugemu; hoteč ločiti jih, čutiš v roki, da je treba nekaj moči, premagati privlako, s katero je magnet na-se potegnil palico.

Prav tako privlačuje magnet jekleno palico in jo dotaknivši se je, ob sebi drži. Vzamemo-li pa namesto železne palice leseno, stekleno itd., ne privlačuje jih magnet.

Telesa, ki mehko železo (jeklo in še nekaj drugih teles, paramagnetnih) privlačujejo in ob sebi držé, zovejo se magnetna telesa ali magnetje.

2. Zatém naj sledi isti poskus a s to spremembo, da pritrđimo magnet ob navorju, železno palico pa mu približamo. Prikazen je ista kakor poprej.

Magnet in železo privlačujeta se medsebojno. (V obče: privlaka med magnetnim in paramagnetnim telesom je medsebojna.)

3. Pritrđi ob koncu navorja spet palico mehkega železa. Približaj ji magnet, držeč ga navpik, tako da se meri teh dveh teles križate. Ako je magnetova sredina vstric palice, ne gane se navor; ako pa pride gornji ali spodnji konec magneta štric palice, zaniha navor proti temu koncu.

Magnetna moč tedaj ni po celem magnetu enakomerno razdeljena. V sredini magnet ne kaže nobene privlake, odtod proti koncema pa narašča ter je prav blizu koncev najmočnejša.

Točke magneta, v katerih je magnetna moč največja, zovejo se magnetni tečaji. Vsak pravilno magnetovan magnet ima dva tečaja. (Poskus z železnimi opilki). Da razjasniš, zakaj imenujemo tečaja severnim in južnim, obesi magnet vodoravno na blizu pol metra dolgo nit, koja naj bo, če hočeš natančno postopati iz nesukane svile; nato pokaži, da se magnet (navidezno sam) zavrti v mer od juga proti severu. Na ta poskus naslanja se prva uporaba magneta kot kompas.

4. *Kako dela magnet na magnet?* To dokazati treba je seveda dveh magnetov. Navadno se jemlje magnetna palica in igla magnetica, ki se vrti na navpični vrsti. Ta poskus pa se v daljavo le tedaj razločno vidi, ako je magnetica dosti velika in ako ona svojo široko stran obrača proti gledalcem.

Takih magnetie med šolskimi zbirkami dosedaj še nisem videl. Prav nazorno dá se ta poskus izvršiti z navorjem. Vzemi dve magnetni palici, ako mogoče jednake velikosti in določi jima tečaja. Nazornost se pomnoži, če se tečaja po barvi razlikujeta. Ako nista nalašč različno pobarvana, natakni jima papirnate nožnice različne barve; dovolj pa bo tudi, ako sta vsaj severna tečaja obeh magnetov očividno zaznamovana. Imaš-li pa samo jedno magnetno palico, narediš si drugo, če z njo po znanem načinu magnetuješ kako jekleno palico ali če združiš 5—10 magnetovanih igel pletenk z istoimnimi tečaji v po jeden snopič.

Poskus: Pritrdi jeden magnet ob navorjevem koncu in daj, da n. pr. njegov severni tečaj v stran moli. Spravi navor v ravnotežje. Severnemu tečaju prvega magneta približaj severni tečaj drugega. Navor zaniha oddaljujoč se.

Iz tega sledi: *Dva severno magnetna tečaja odbijata se.*

Prav tako najdeš, da se po dva južna tečaja tudi odbijata.

Skratka: *Dva istoimna magnetna tečaja odbijata se.*

Približaš-li pa severni tečaj tega magneta južnemu tečaju onega in naopak, najdeš zakon: *Dva raznoimna magnetna tečaja privlačujeta se.* (Spoji oba izreka v jednega).

Severni in južni tečaj delata toraj v nasprotnem smislu, kar ta odbija, privlačuje prvi. Iz tega uzroka govorimo o *dveh* nasprotnih si magnetnih silah ali magnetizmih.

5. *Kako delata dva združena magneta?*

a) Ob navorjevem koncu pritrdi spet nemagnetno železno palico. Približaj ji jeden tečaj magneta od spodaj ali od zgoraj (ne od strani). Navor zavrti se proti njemu, ne daj pa, da bi se palica dotaknila magneta, temveč drži tega-le mirno v primerni daljavi ter počakaj, da stopi navor v *poševni* leži v ravnotežje. Na to približaj drugi magnet ter ga položi po dolgem na prvega, da se *družita istoimna tečaja*. Kaj vidiš? Navor se tečajema še *bolj* približa.

Dva združena istoimna magnetna tečaja delata močnejše nego eden sam.

b) Ponovi isti poskus, a drugi magnet položi na prvega, tako da se družita raznoimna tečaja. Navor *oddalji se* od njih, pomikajoč se nekoliko nazaj proti vodoravni leži.

Dva združena raznoimna magneta tečaja delata slabeje nego eden sam.

Magnetje se sploh medsebojno krepé ali slabé, kakor da so združeni z istoimnimi ali raznoimnimi tečaji.

[Na prvi zakon naslanja se učinek sestavljenih magnetov, na drugega pa astatne magnetice].

Bolj ročno izvršujeta se zadnja dva poskusa (5 a in b), ako se *prvi* magnet uklene v posebnem stojalu (*nad* jednim koncem navorja) ali pa položi na pripravno mizico (*pod* navor). Drugi magnet položi se potem po dolgem na prvega in ni jih treba med poskusi v rokah držati. (Dalje sledi.)

Logika.

Spisal Dr. Josip Križan,

kr. gimnazijski profesor v Varaždinu.

(Dalje.)

§ 66. Uvetni (hipotetični) sklepi v obče.

Tisti sklepi, v katerih izvaja se iz prednjih rekov, od katerih mora končni vrhnji rek pogojen sod biti, sklep kot posledek iz razlogov, so uvetni sklepi (*syllogismus hypotheticus, conditionalis*). Uvetne sklepe delimo na čiste in meševite. Čisti so uvetni sklepi, v katerih so prednji reki uvetni sodi; meševiti so pa oni, v katerih je samo vrhnji rek uvetni sod.

§ 67. Čisto uvetni sklepi.

Baš tako, kakor moramo brezuvetne sode spremenjevati v uvetne, moremo tudi brezuvetne sklepe spremenjevati v uvetne. Ako namreč v poznatih oblikah brezuvetnih sklepov mesto S , P in M uvetno ustavljene sode namestimo, tedaj imamo te-le uvetne sklepe:

Prva oblika:	Druga oblika:	Tretja oblika:
$M < N \sim C < D$	$C < D \sim M < N$	$M < N \sim C < D$
$A < B \sim M < N$	$A < B \sim M < -N$	$M < N \sim A < B$
$A < B \sim C < D$	$A < B \sim C < -D$	Včasih $A < B \sim C < D$

Primeri: Ad 1. Ako se prvi medsebeno združujejo, razvija se toplina.

Ako stvari goré, združujejo se prvi med seboj.

Ako stvari goré, razvija se toplina.

Ad 2. Ako je kdo dobročinitelj, podpira siromake.

Ako je kdo neusmiljen, ne podpira siromakov.

Ako je kdo neusmiljen, ni dobročinitelj.

Ad 3. Ako dežuje, je nebo oblačno.

Ako dežuje, napolnjeno je ozračje z vodenimi parami.

Včasih, ko je ozračje napolnjeno z vodenimi parami, je nebo oblačno.

Opazka. Ker je četrta oblika obnena prva, zato je tukaj ne omenjamo, ker prepuščamo marljivost učencev, da si to obliko in primere za njo sami naredé.

§ 68. Meševito uvetni sklepi.

Lastnosti meševito uvetnih sklepov so te-le: 1. Meševito uvetni sklep obstoji sam iz dveh pojmov. 2. Samo vrhnji rek mu je popoln uvetni sod, spodnji rek in sklep pa sta eksistencijsalna stavka. Vprašanje, ki se nam vriva, je, da li se more samo iz dveh glavnih pojmov izvajati sklep? Na to vprašanje odgovarjata § 28. in § 30. Dalje znamo, da subjekt pričakuje predikat. Iz trditve subjekta sledi tedaj tudi trditev predikata. Ako pa se predikat neka, tedaj mora se tudi subjekt nekati.

Meševito uvetni sklepi izvajajo se tedaj samo s tema dvema načinoma.

I. Iz istine subjekta izvaja se istina predikata.

II. Iz laži predikata izvaja se laž subjekta.

Prvi način imenuje se *modus ponens*, drugi pa *modus tollens*. Obrazca tema načinoma sta ta-le:

I. Modus ponens:

$$\begin{array}{l} A \sim B \\ < A \\ \hline < B \end{array}$$

II. Modus tollens:

$$\begin{array}{l} A \sim B \\ < -B \\ \hline < -A \end{array}$$

Primeri: *Modus ponens*. Ako tlakomer pada, premenja se tlak ozračja.

Tlakomer pada;

---

tedaj se premenja tlak ozračja.

Ako imajo trikotni vse tri strani enake, tedaj so skladni (kongruent).

Trikotni imajo vse tri strani enake;

---

tedaj so trikotni skladni (congruent).

Modus tollens: Ako sta dva trikotna skladna, pokrivata se popolnoma, če pa se ne pokrivata popolnoma,

---

tedaj nista skladna.

Ako telo svoje mesto proti drugim predmetom menja, tedaj se giblje;

pa telo se ne giblje;

---

tedaj tudi svojega mesta proti drugim predmetom ne menja.

Ako ta način primerjamo, tedaj se prepričamo, da je vrhnji rek v obeh enak. Spodnji rek načina ponens pa trdi subjekt vrhnjega reka, v načinu tollens pa spodnji rek neka predikat vrhnjega reka. Iz trditve predikata ne more se namreč izvajati trditev subjekta, ker predikat si subjekt uže domneva. Baš tako ne moremo iz laži subjekta izvajati laži predikata. Sklep meševito uvetnih sklepov more se tedaj edino na dva načina izvajati.

Ako vsakega od omenjenih obrazcev natančneje opazujemo, prepričamo se, da mora v prvem obrazcu vrhnji rek vselej obči biti; ker edino takrat more se iz istine subjekta istina predikata izvajati. Tako n. pr. iz posebnega vrhnjega reka: Včasih, kedar je nebo oblačno, nastene nevihta, ne more trditi: nebo je oblačno; tedaj bo nevihta. Glede kakovosti more vrhnji rek trdiven in nekaven biti, ker subjekt je pojem, ki pričakuje bodisi trdivni, bodisi nekavni predikat. O kolikosti pri spodnjem reku govoriti ne moremo, ker mu manjka subjekt, in od subjekta baš zavisi kolikost. Glede kakovosti mora spodnji rek vselej trdiven biti, ker se mora iz istine subjekta izvajati istina predikata. Slednjic ravna se sklep prve oblike glede kakovosti po vrhnjem reku, na njegovo kolikost pa se ne ezira.

Tudi v drugem obrazcu mora vrhnji rek obči biti. To sledi namreč iz pravil v § 45. Ko bi bil namreč vrhnji rek poseben, tedaj bi *B* bil samo z

nekaterimi A v zvezi, z drugimi pa ne, in ako bi se B nekal, ne bi znali kateri A se ž njim nekajo. Po kakovosti je vrhnji rek ali trdiven ali nekaven. Kakovost spodnjega reka je vselej protivna onej vrhnjega reka, to je, spodnji rek je nekaven, ako je vrhnji trdiven in narobe. Slednjič je sklep vselej nekaven, ker on mora nekati subjekt vrhnjega reka. Po pravem je tedaj drugi obrazec taki:

$$\begin{aligned} A \sim \pm B \\ < \mp B \\ < -A \end{aligned}$$

§ 69. Konjunktivni sklepi.

Ako mesto srednjega pojma M v znanih četririh oblikah brezuvetnih sklepov postavimo celi red medsebnno konjunktivno združenih pojmov, tedaj dobimo tako imenovane konjunktivne sklepe, kateri imajo te-le oblike:

I. oblika:	II. oblika:	III. oblika:
$A, A, C < P$	$P < A, B, C,$	$A, B, C < P$
$S < B, B, C$	$S < -A, -B, -C$	$A, B, C < P$
$S < P$	$S < -P$	$\vee S < P.$

Primeri: Ad I. Vse živali, ki imajo toplo krv, trdo okostje, pokrite so s perjem in dihajo skozi pljuča, so ptice.

Golobi imajo toplo krv, trdo okostje pokriti so s perjem in dihajo skozi pljuča.

Golobi so ptice.

Ad II. Človek umeva, razsojuje in sklepa.

Žival ne umeva, ne razsojuje in ne sklepa.

Žival ni človek.

Ad III. Zlato, srebro in svinec so kovine.

Zlato, srebro in svinec so rude.

Nekatere rude so kovine.

Tudi tukaj ne omenjamo četrte oblike, ker je obrnena prva, ali marljivosti učencev prepuščamo, da si sami naredo obliko in primere.

Z omenjenim načinom bi mogli vse načine vseh oblik spremoniti v konjunktivne sklepe.

Ako v znanih dveh oblikah meševito pogojnih sklepov mesto predikata postavimo več medsebnno konjunktivno združenih pojmov, tedaj dobimo konjunktivno-uvetni *modus ponens* in remotivno-uvetni *modus tollens*. Oblika jim je:

I.	$A \sim B, C, D$	$A \sim B, C, D$
	$< A$	$< -B - C - D$
	$\cdot < B, C, D$	$\cdot < -A$

Primeri: Ad I. Ako je duša nesmrtna, netvarna in edinstvena je; duša je.

---

tedaj je nesmrtna, netvarna in edinstvena.

Ako je zloba, je tudi zavist, mržnja in prevara;
zloba je;

---

tedaj je tudi zavist, mržnja in prevara.

Ad. II. Ako so na luni ljudje, je zrak voda in živež;
zraka, vode in živeža ni na luni;

---

tedaj tudi ni ljudij na luni.

Ako se prvci združujejo deluje kemijsko sredstvo, razvija se
toplina, in stvarjajo se nova telesa;
kemijsko sredstvo ne deluje, ne razvija se toplina in nova
telesa se ne stvarjajo;

---

tedaj se prvci ne združujejo.

§ 70. Razločilni (disjunktivni) sklepi v obče.

Sklep je razločilen (*sylogismus disjunctivus*), ako mu je eden prednjih rekov razločilen sod. Iz samo razločilnih prednjih rekov se določeni sklep ne more izvajati, zato so razločilni sklepi vselej meševiti. Po tem, ali se sklep teh sklepov izvaja iz brezuvetne, iz uvetne, ali iz razločilne lastnosti prednjih rekov, delimo razločilne sklepe na: 1. Brezuvetno razločilne. 2. Uvetno razločilne. 3. Po pravem (*eigentlich*) razločilne (Glej Lindner § 59).

§ 71. Brezuvetno razločilni sklepi.

Ako v poznatih četrh oblikah brezuvetnih sklepov srednji pojem *M* tako spremenimo, da bo eden od prednjih rekov razločilen, drugi pa kopulativen ali remotiven sklep, tedaj dobimo brezuvetno razločilne sklepe. Obrazec je ta-le:

$$\begin{array}{ccc}
 1. & \begin{array}{c} A, B, C < P \\ S < A \\ \quad \quad \quad B \\ \quad \quad \quad \quad C \\ \hline S < P \end{array} & 2. \begin{array}{c} P < A \\ \quad \quad B \\ \quad \quad \quad C \\ \hline S < -A, -B, -C \\ \hline S < -P \end{array} & 3. \begin{array}{c} A < P \\ B < P \\ C < P \\ \hline A, B, C < S \\ \hline S < P \end{array}
 \end{array}$$

Primeri: Ad 1. Kislec, vodenee in dušec so prožljiva zrakasta telesa.
Plini, so ali kislec, ali vodeneec ali dušec.

Plini so prožljiva zrakasta telesa.

Ad 2. Kegljosek (Kegelschnitt) je ali krog, elipsa, hiperbola ali parabola
Ravna črta ni niti krog, niti elipsa, niti hiperbola, niti parabola,

---

Ravna črta ni kegljosek.

Ad 3. Ali rimokatoliki, ali greško-iztočni ali protestantje so pravi nasledniki Jezusove vere.

Rimokatoliki, greško-iztočni in protestantje so kristjani

Nekateri kristjani so pravi nasledniki Jezusove vere.

Ako ta svet ni najboljši, Gospod ali boljšega ni znal ali ni hotel,
ali ni mogel vstvariti;
pa to troje ni resnica (radi vsemogočnosti, modrosti in blagosti);
tedaj je ta svet najboljši

Navadno se v logiki omenja samo dilema z nekavnim sklepom, toda je jih tudi s trdivnim sklepom, kakor to vidimo iz Leibničevega primera:

Od lematiških sklepov tirja se: 1. Vrhnji rek mora veljavno razločilen sod biti, in to je tedaj, ako se naštejejo vsi udje razločilnega predikata in ako se oni medsebeno izločujejo 2. Oba dela vrhnjega reka morata med seboj v razmeri razloga in posledka biti. 3. Spodnji rek mora vse ude razločilnega predikata nekati.

Ako se proti enemu teh pravil greši, postane sklep neistinit, in ta sklep imenuje se sofizem. Od teh sofizmov je posebno zanimljiv Evatlov.

Protagora podučeval je nameč Evatla v sofistiki s pogodbo, da mu polovico zaslužene plače plati naprej, polovico pa takrat, ko prvo pravdo dobi; ker pa Evatlo po dovršenem poduku ni pravn prevzimal, zato druge polovice svojemu učitelju ni hotel plačati in zbog tega obtožil ga je Protagora tako le: Ti mi moraš gotovo plačati, ali te sodniki na plačanje obsodijo ali ne; ker ako te sodniki na plačanje obsodijo, tedaj mi moraš plačati vsled njihove rzsodbe; ako pa ne, tedaj me moraš plačati vsled najine pogodbe, ker takrat pravdo dobiš. Evatlo odgovoril je na to tako-le: Jaz ti ne bom nikakor plačal; ker, če to pravdo izgubim, ne trebam ti plačati vsled najine pogodbe, ako pa pravdo dobim, tedaj ti ne trebam plačati vsled rzsodbe sodnikov.

Gelij pripoveda, da se je zdela ta pravda sodnikom prezapletena, in da zbog tega niso nič sodili.

Opazka. Dilema imenovali so starci tudi: „syllogismus cornutus,“ to je rogat sklep, ker se on ne more oprevreči. Sofisti rabili so ga pri dokazovanju ter so ž njim napadali svoje protivnike kakor z rogovi, in baš od tega so izrazi: syllogismus, bicornis, tricornis, quadri- et multicornis. (Dalje sledi.)

Dopisi.

Razbor. (Društveno poročilo.) Na 8. julija t l. napovedani izlet v prijazni Žalec k skupnemu zborovanju celjskega učitelj. društva se je resnično prav vrlo obnesel.

Ob pol 12. dopoludne dospeli smo vozeči se na provljudno nam poslanih kočijah v žalški trg, ter po zavžitem krepčilu začeli skupno zborovanje v prostorih tamošnje ljud šole. Najprvo zapela se je pesem: „Lepa naša domovina“. Tej sledil je prijazni pozdrav obeh društev po gospodu predsedniku Brezovniku. Na posebno povabilo prevzel je vodstvo zborovanja g. Meglič, predsed. savinjskega uč. društva.

Preide se k dnevnomu redu. a) Prečitata se zapisnika zaduh uč. zborovanj obeh društev zapored ter se odobrita. b) Dopis štaj. učiteljske zaveze se vzame na znanje ter potrebno ukrene. Itak se prečita dopis od št. jurskih gospodov tovarišev in dopis gospoda sotrudnika z Mozirja.

Društveni pristop g. Gradišnika v Hrastniku se z veseljem pozdravlja in — odzdravlja bratovski „Na zdar“ g. Porekarja v Ptuj. c) Sledi predavanje g. Megliča o preskušnji koncem šolskega leta.

Govornik prav čedno razvija svoje misli in načela posneta iz lastne skušnje ter priporoča javne preskušnje sosebno koncem šolskega leta. Nekoliko „contra“ in „pro“ sta govorila o tem predmetu še gg. Brezovnik in Šorn; iz vsega govorjenja sledilo pa je, da bo najbolje, ako se bo vsak učitelj glede odlikovanja posebno pridnih učencev ravnal po šolskih in občinskih razmerah, v kojih deluje.

Učna slika iz domovinoslovja o Žalcu, katera je bila z veliko marljivostjo in hvalevredno natančnostjo po g. Petričeku izdelana, nas je posebno v zgodovinskem oziru jako zanimala.

Oba gospoda govornika žela sta zasluženo pohvalo. Ob pol 3. uri se je zborovanje sè selitvijo na g. Hausenbichlerjev vrt končalo.

Skupna veselica v njegovem vrtu vršila se je jako bujno. Prva napitnica veljala je Nj. Veličanstvu našemu svetlemu cesarju, darovitelju novih šol. postav in premilemu pokrovitelju šolstva. Zapeli smo na to cesarsko pesem.

Sledili so zdaj nagovori z zdravicami, eden krepkeji in lepši od drugega

Počast li so nas sè svojo nam milo navzočnostjo razni odlični gospodje žalskega trga. Omenim naj le g. župana, g. Kovača, upokojnega, učitelja v Žalcu, g. kučegazda: Hausenbichlerja, g. Schirza in Gaberšeka iz Vranskega.

Nekateri soudje trudili so se za dobitke na kegljišču, vsi pa smo si ogledali livarno, v katero je gospod lastnik nalašè za naš ogled prirediti dal. Lepa mu hvala. Presèrna zahvala gre pa tudi Vam vsem vrlim Žalčanom za gostoljubni sprejem, s katerim ste nas počastili. Da bi zmiraj tako toplo srce in tako plamtečo navdušenost nam in našej dobri stvari ohranili, da bi se vresničilo, kar smo skupaj popevali:

„Da srce zvesto kakor zdaj,

Ostalo bo na vekomaj!“

Blazij Jurko.

Iz Ljutomera (Društveno poročilo.) V dan 8. julija t. l. imelo je naše učiteljsko društvo svoje mesečno zborovanje v Ljutomeru. Navzočni so bili vsi udje, razven jednega samega; to mi je treba z veseljem konstatovati, da je sedaj pri nas zanimanje za društvena zborovanja prav živahno ter občno. Prva točka je bila: Metodična pot v petju od najnižje do najvišje stopnje; poročal g. Fran Schneider. Izvel je svojo nalogo prav spretno in v občo zadovoljnost. Pri tem se je vnela debata o zbiranju pripravnih narodnih pesmi za šolo. Bog daj, da bi se na tem polju nekaj več zgodilo, kakor se v istini zgodi. — Druga točka je bila: „Učni red nemščine v slovenskih šolah“; poročal gosp. Simon Cvahte. — Gotovo Vam je znano, gospod vrednik, da hrani Slov. Matica več stotin narodnih pesmi slovenskih, katere je nabral Stanko Vraz. Dolgo, dolgo že na njih sedi ter vali in radoveden sem, kaj bo izlegla naša slavna Matica! Morebiti je med temi narodnimi večinoma zaljubljenih, moj Bog, in tistih se nekateri ljubljanski gospodje bojé kakor hudič križa. No zaradi tega takó dolgo ne pridejo na dan, morda bode se kaj boljsega izvalilo!

Josephus.

Ptujska okolica. Učitelji iz okraja ptujskega imeli so v četrtek 29. dne julija svojo letošnjo uradno konferenco, koje se je udeležilo 55 učiteljev in 6 učiteljic. Gospod prvomestnik otvoril je sejo točno ob določenem času pozdravivši prisotnike z običajnim pozdravom ter spomnivši

se zajedno tudi najvišjega pokrovitelja in zaštitnika narodne naše šole, njih Veličanstva našega presvitlega cesarja Franca Jožefa. Svojim namestnikom izvoli se g. ravnatelja Ferka a zapisnikarjema izvoljena bila sta g. Strelec in Zdolšek.

V poročilu g. predsednika o opazkah pri nadzorovanju šol je najvažneje nekoliko opazk o obravnavi realij in izjava da je obiskovanje šole boljše od prejšnjih let. G. nadzornik priporoča tudi bolj harmonijo med učiteljstvom in da bi se učiteljska knjižnica pridneje porabljala. Omeni še, naj se „Filoteja“, „Miklova Zala“ in „Dora“ nemudoma vzamejo iz šolskih knjižnic in ne posojujejo več.

O prvej nalogi razpravljal je g. nadučitelj Robič res prav temeljito in razborno, donela mu je zaradi tega tudi zaslužena zahvala in priznanje! Povdarjal je osobito, da zamore delovati narodna šola v prosepah razborenejega poljedelstva najložje sredstvom dobrega pouka v naravoslovju in sicer teoretičnim v šoli in praktičnim v naravi rekše v šolskih vrtih; marljivega in ozbiljenega oskrbovanja in uporabljavanja šol. vrtov; pametne porabe knjig poljedelske vsebine, kakor tudi zlasti večkratnih izletov z zmožnejimi otroci, pri koji priliki pohajajo in ogledujejo se uzorna kmetijstva itd., kakor tudi raznolike regionalne razstave. Tem razpravam dostavil še je g. Kocmut iz Hajdine predlog, da naj se učitelji pobrinijo tudi za to, da bodo neposredno uplivali in poučevali odrasle ljudi povodom raznih shodov in slučajnih razgovorov ter predavanj v poljubnih, toda primernih prostorih.

O petju v narodni šoli z ozirom na narodno, domoljubno in cerkveno petje razpravljal je gosp. Ferk. Iz njegove obravnave posnamemo le sledeče teze: Vsaka pesem naj se najpreje prav dobro memorira, potem poje. Pri petju naj se poslužuje učitelj gosli, ne pa drugih godbil a napev naj se naj se najpreje prav globoko utisne in uri, potem se prične še-le pravo pevanje, rekše z ozirom na razna znamenja itd. Cesarska pesem ima biti duševna last vsacega otroka, koji je zmožen popevati njo!

K tej razpravi dodal je g. Romih nekoja jedrnata pojasnila in nekoje dostavke z ozirom na izbero pesmij kakor tudi z ozirom na gojitev narodnega, domoljubnega in cerkvenega petja. G. Zadravec omenil je nekaj o „Ceciliji“ in njeni porabi, kot podlagi cerkvenemu potju a g. Vauda poudarjal je, da bi bilo kazno, vaditi otroke tudi v cerkvi, rekše da učitelji poskušajo tudi v cerkvi v petji poučevati, namreč tako, da se pesni, koje so se že v šoli nekaj časa urile, potem poskusijo s spremljevanjem na orgljih, da se tem potem otroci privadijo orgljam in se zamore pri šol. mešah brez sitnob in nedostatkov pevati. Tudi g. Serajnik iz Ptujске gore dodal je nekoje opazke o metodiki šol. petja ter pokazal se tem načinom strokovnjaka na tem polju in so ga neutegoma tovarši njegovi uže naprosili, da jim izdela dotičnih pesnij omenjenega zadržaja v 2. glasni sestavi!

Tretja naloga je bila! „Učni red pri obravnavi nemščine na ljudskih šolah sè slovenskim poučnim jezikom.“ Čeprav se je stalni odbor protivil, to nalogo uže letos na dnevni red postaviti, ko se še niti ne zna, kedaj naj se s tem jezikom začne in koliko naj se nauči, je sl. okrajni šolski svet to vendar storil. Zategadelj stavi g. Romih sledeći predlog:

„Ozirajo se na to, da ni še popolnoma določeno, kedaj naj se začne učiti drugi deželni jezik, oziraje se na to, da tudi ni popolnoma označen smoter kaj naj se doseže, ker § 51 učnega reda od 20. avgusta 1870 in § 9 naredbe od 14. septembra 1870 to le jako nepopolno označita, odloži se naloga „Učni načrt pri obravnavi nemščine“ tako dolgo, da bo vladala v teh dveh točkah popolnoma jasnost.“

G. predsednik omeni, da se tukaj ne gre za mero in koliko naj se nauči, ampak za metodo tega predmeta in da ni nobenega vzroka, to vprašanje iz dnevnega reda izértati, ker ga je okr. šol. svet določil.

Za predlog g. Romiha govori g. Kavkler in Vidovič; zoper njega gg. Robič in Hren. G. Kavkler odločno omeni, da se s tem predlogom gospodski ne protivimo, temveč, da moramo prej eno vedeti, kot zamoremo drugo določiti. Pri konečni besedi reče g. Romih: „Mi se držimo metodike. Mi moramo vedeti, koliko bomo učili, kje bomo začeli in kje jenjali; zategadelj nam je nemogoče si napraviti čez učno materijo načrt, ako materije same še nimamo.“

G. predsednik pusti po imenih glasovati Predlog g. Romiha se je z 30 glasovi proti 15 sprejel in tretja naloga se je iz dnevnega reda izbrisala.

Za tem poroča g. Robič o stanju domovinoslovja za ptujski okraj. On je sestavil načrt in pravi da bo skoraj imel vso gradivo, le urediti bo ga še treba. Temu poročilu sledi isto o pisanskem in risanskem orodju. Za preiskavo tega bil je izvoljen odbor, kateri je odločil g. Kavklerja za poročevalca. Po živahni debati se je sledeče določilo:

Naš okraj ostane pri izdelkih g. Pretenhoferja. Tablice za prvence na slovenskih šolah naj imajo na eni strani liniaturo št. 24 na drugi strani naj bodo prazne. — Kamenček naj bo okrogel in ne s papirom povit, ne z barvo pomalan. — Pisanke se rabijo slovenske in nemške. — Od vsakih se rabijo trojne namreč za nižjo, srednjo in višo stopnjo. Od slovenskih št. 24, 32 in 17; od nemških št. 31, 23 in 17. — Pri spisnicah obdrži naj se liniatura št. 22 in 15 slovensko in nemško. — Risanke ostanejo števil. I.—IV. z pikami po 1—3 cm in števil. V. brez pik, le da naj se pri števil. I. dodate v širokosti dve vrsti pik.

Poročilo književnega odseka določi se na predlog g. predsednika, da ostane lanski stolni odbor tudi za letos. — Ker je g. Zadravec kot poslanec za deželno konferenco zaradi bolehnosti odstopil, o tem pa od vis. dež. šol. sveta še ni odgovora, izvoli se na njegovo mesto eventuelno g. Romih z absolutno večino za poslanca.

Konečno se zahvali g. predsednik gg. poročevalcem in zapisnikarjem za trud ter sklence konferenco, katera je trajala 8 ur.

Omeniti je še izpostavljenih ter snažnih pisank in risank iz I. razreda šole sv. Margarete in iz vseh razredov šole Ptujске okolice, katere so vzbudile zaradi ličnosti in lepega pisanja občne začudonje. Zbrano učiteljstvo čestitalo je g. Kren in vsem učiteljstvu okoliške šole s krepkim „živijo“!

Iz Prage. Odbor glavnega učiteljskega društva za Česko objavil je v 29. številki pedagogijskega časopisa „Učiteljske noviny“ program k velikemu shodu učiteljev in šolskih prijateljev, ki se bo vršil dne 9., 10., 11. in 12. avgusta v zlatej Pragi. — Ker utegne tudi slovenske učitelje zanimati ta obširni vzpored, napisal sem ga da ga „Popotnik“ svojim čitateljem poda. — V ponedeljek dne 9. avgusta: Dopoldne ob 8. uri sv. maša v cerkvi sv. Vojteha. Ob 9. uri zborovanje v velikej dvorani na Žofinu. — Popoldne vrtni koncert na Žofinu. Čisti dohodek je namenjen Bolzanovi sirotišnici in pa ustavu za učiteljske sinove. Pri koncertu bo svirala godba 88. pešpolka pod vodstvom kapelnika g. Komzaka. V torek, dne 10. avgusta. Dopoldne: Ob 8. uri zborovanje. Popoldne: Ogleđovanje razstave učil in učnih pripomočkov v Karlinu. Potem koncert in banket na Žofinskem otoku. — Ob 7. uri zvečer slavnostna predstava v narodnem gledališču. Predstavljala se bode spevoigra „Popelka.“ —

V sredo, dne 11. avgusta. Izlet na grad „Karlovo Tyn“ in na „Křivoklat“. Posebni vlak odide s Šmihovega ob 7. uri na jutro. Odhod iz „Karlovega Tyna“ na „Křivoklat“ bo po 11. uri. Po ogledovanju gradu skupni obed na Křivoklatu; zvečer se vrnejo društveniki z vlakom v Prago. V četrtek, dne 12. avgusta. Ogledovanje znamenitosti v Pragi in okolici. Obisk pomologičnega ustava in pa spominskega gradu v Troji. Program zborovanju z dné 9. in 10. avgusta pa je ta-le:

1. Pogled po šolstvu.
2. Jeli šolska mladina z učenjem preobložena?
3. O reorganizaciji učiteljskih izobraževališč in skušenj za učiteljsko sposobnost,

Čech.

Z Gorenjskega, začetkom avgusta. Okrajna učiteljska konferencija za radoljski okraj vršila se bo letos. V dan 1. septembra v Radoljici po sledečem vzporedu:

1. Volitev predsednikovega namestnika in dveh zapisnikarjev. —
2. Poročilo c. kr. okrajnega šolskega nadzornika o stanju ljudskega šolstva v tem okraju.
3. Kako in v katerem obsegu je na podlagi učnih črtežev obravnavati slovensko slovnico a) na jednorazrednicah, b) na dvorazrednicah in c) na četerorazrednicah. Poročilo o tem predmetu je pismo sestaviti ad a) vsem stalno nameščenim učiteljem jednorazrednih šol, ad b) vsem stalno nameščenim učiteljem in učiteljicam dvorazrednih šol, ad c) vsem stalno nameščenim učiteljem in učiteljicam četerorazredne ljudske šole v Radoljici. —
4. Kako bi bilo v našem okraju zvršiti visokega naučnega ministerstva ukaz z dne 28. aprila 1886 leta, št. 1728 o jednostavnih pisalnih in risalnih učilih? Poroča stalni odbor.
5. Določitev šolskih knjig za leto 1886—1887. —
6. Poročilo knjižniškega odbora o stanju okrajne učiteljske knjižnice. Nasveti o nakupovanju novih knjig. —
7. Volitev knjižniškega in stalnega odbora. —
8. Samostalni nasveti. Le-te je do 25. avgusta pisane izročiti predsedniku konferencije. Zanimiv utegne postati razgovor o tretji točki dnevnega reda. Materini slovenski jezik, ki se je dosedaj po večrazrednicah vsled poučevanja nemškega jezika čestokrat jako zanemarjal, dobil bo na podlagi te točke več pravice, ako se bo uvaževalo, da se s početkom prihodnjega šolskega leta začne pouk v nemščini zdaj v tretjem razredu. —j—

Kranjsko, začetkom avgusta. — Nemška mestna deška šola ostane jednorazredna, isto tako deklška. Obema učilnicama ne dostaje otrok v otvoritev II. razreda: vidi se toraj kolikšna je bila potreba za ustanovitev teh zavodov! — Pač pa postane „šulvereinska“ šola z bodočim šolskim letom — kakor sem Vam to že poročal — trirazredna...

Začetkoma prihodnjega šl. leta 1886/7 pričeli boste na Ljubljanskem ženskem učiteljskem z nova sistemizovani uč. moči svoje delovanje, namreč posebna učiteljica ročnih del ter otročja vrtnarica. Za prvo imenovanih mest imenovana je gspđ. Pavlina pl. Renzenberg, do sih dob učiteljica v Postojini, a za drugo gspđ. Viljelmina Franko, vrtnarica pri slovenskem otroškem zabavišču v Gorici.

Naše učilnice po deželi so večinoma že sklenile letošnje šolsko leto. Večrazrednice objavljajo tudi tiskana izvestja. Posebno zanimivo je: „Poročilo četerorazrednice v Postojini“, katero ima na prvem mestu precej obširen in dobro sestavljen spis: „Postojina. Zemjepisni in zgodovinski opis.“ — Spis le ta je spisan po g. nadučitelju in c. kr. okr. šl. nadzorniku Iv. Thumi ter je važen prinos kranjskemu domoznanstvu. —

Slednja številka „Tovariševa“ z dné 1. avgusta t. l. prinaša z Goriškega kaj važen in stvarno pisan dopis o naših verskih knjigah. Na ta res zanimiv in dokaj razborit članek p. n. „Popotnikove“, bralce osobito opozorujemo.

Bruno.

Novice in razne stvari.

[C. kr. štaj. dež. šolsk. šolsk svet] je v svoji slednji seji obravnaval predloge, ki sta jih stavila okr. š. sveta v Gornji Padgoni in v Ptuju gledé pouka v nemškem jeziku. Je rešil prošnje za pripoznanje starostnih doklad in pritožbe zoper naložene globe v zadevi zanemarjenja šolskega obiskovanja.

[Kranjski deželni šolski svet] je sklenil, prositi naučno ministerstvo, da naj za Kranjsko ne poviša ukovine (šolninc) za srednje šole.

[Vodstvo družbe sv. Cirila in Metoda v Ljubljani] je imelo dne 5. avgusta 1886 svojo 2. sejo, pri kateri odbor sklene, ustanoviti „otroško zabavišče“ v važnem mestu na Slov. Štajerskem ter privoli za to potrebno vsoto. Tudi se neki odbornik pooblasti, da par nabalnic preskrbi za jeden kraj na Štajerskem, ki se je za to oglasil.

[Posnemanje vredno.] Gosp. dr. P. Turner pristopil je družbi sv. Cirila in Metoda kot pokrovitelj z doneskom 100 gld. in „Pisatelj-skemu društvu“ kot ustanovnik 50 gld.

[„Pedagogično društvo.“] V odbor tega društva, ki ima svoj sedež v Krškem bili so v seji v dan 2. avgusta t. l. jednoglasno izvoljeni prejšnji začasni odborniki, ki so potem med seboj izvolili predsednikom g. Fr. Gabrška. namestnikom in tajnikom g. J. Ravnikarja. Blagajničarica je gospica M. Vesner, perovodja g. Fr. Medić in kot odborniki so: gg. Jos. Bezljaj, Iv. Lapajne in Fr. Lunder.

[Razšile] so se ljudske šole in sicer v Blanci, št. Jederti in pri št. Lovrencu (v okr. Rottenmann) provizorično v dvorazrednice, pri Vel. Nedelji v Mürzsteg-u, Waltendorfu in dekliška šola v Brežicah (ta-le provizorično) v trirazrednice, v Reichenburgu in Obdachu v četirirazrednice (slednja le provizorično) in v Judendorf-Seegrabenu pa v petrazrednico. Na dekl. šoli v Brucku in na deški šoli v Lojbenu ostanejo dosedanje paralelke, za deško šolo v Voitsbergu pa se je dovolila nova paralelka.

[Suplentom] za slovenščino na mariborskem učiteljišču imenovan je od c. kr. dež. šolsk. sveta gospod Ivan Fon, dosedaj poskusni kandidat na prvi državni gimnaziji v Gradu.

[Ustrelil] se je v Železni Kapli na Koroškem učitelj Martinc, ker je dobil službeni ukor. „Sl. N.

[Slovensko pevsko društvo] je ravnokar razposlala program za slavnost, ki se bode v nedeljo v 15. dan t. m. v Ptuju vršila. Ker je program kaj zanimiv in bode tudi vojaška godba sodelovala, nadjati se je obče udeležbe.

Spremembe pri učiteljstvu.

Na Štajerskem. Gospod Bogomir Sitter, podučitelj pri sv. Lovrencu v Puščavi dobil je učiteljsko službo v Brezнем, g. Fran Pečovnik, poduč. v Grižah učit. službo pri sv. Roku, g. Jakob Fric pa pri sv. Duhu v Halozah. — Gospod Martin Regoršek, učit. pri sv. Jerneju gre v Trbonje. — Gospod Janez Hauptman, poduč. v Ormožu postal je definitiven na svojem mestu, g. Franc Vabič v Hajdinu gre za podučitelja v Svetinje def.; g. Iv. Strelec pa isto tako od sv. Marka na okol. šolo v Ptuj. — Gosp. Jurij Uranič, učit. pri sv. Ruprtu, stopil je v stal. pokoj.